

A pesti Vigadó új élete

Műhelybeszélgetés Gothárd Erzsébet belsőépítésszel,
Seres András restaurátorral és Takács Viktor építész miniszteri biztossal
az épület felújításáról

„A ház könnyen vagy nehezen születik, szelíden vagy erőszak által múlik el. Elmúlása szép vagy csúnya, finom vagy durva, észrevétlen vagy megrázó. A ház életébe sokszor nem szabad beavatkozni, időnként pedig kötelező” – e szavakkal kezdődött Turányi Gábor nemrég megtartott magyar művészeti akadémiai székfoglaló előadása a házak életéről. A ház maga és minden vele történt esemény talányos régészeti lelet. A születése pillanatától kezdve egyszerre megkérdőjelezett és egyszerre kultikus helynek tekintett pesti Vigadónál talán keresve is nehéz lenne jobb példát találni arra, hogy egy városi középület ennyire mélyen beágyazódott volna a történelembe, annak különböző szellemi és tárgyiasult megnyilvánulásaiba.

Az épület 19. századi baljóslatú előélete méltó folytatást nyert a 20. században. Az 1944-es ostrom alatt halálos sebesülés érte, csak homlokzati falai maradtak állva. A háborút túlélő tiszteletlen építésznemzedék sem respektálta különösebben Feszl Frigyes egykori renitens főművét, amely a város kellős közepén, a legszebb Duna-parti szakaszon állt három és fél évtizeden keresztül kiégve és sorsára hagyva, farkasszemet nézve a lassú enyészetre ítelt Várkertbazárral és a Vigadóhoz hasonlóan tragikus sorsú budai várral. Mivel főhomlokzata viszonylag épen maradt, még az épületszobrászati részletek is, 1952-től állami szinten kezdtek foglalkozni a Vigadó további sorsával, konkrétan a Népművelési Minisztériumtól a Középülettervező Vállalaton (KÖZTI) át a Magyar Építőművészek Szövetségéig és tovább, míg végül 1956 augusztusában végre építészeti tervpályázatot hirdettek. Bár folyamatosan napirenden volt a bontás lehetősége, a tervpályázati kiírás az épület főhomlokzatát, előcsarnokát és főlépcsőházát műemléki részletként megtartandónak írta elő, ugyanakkor a többi épületrészt a Vörösmarty téri grandiózus Haas-palotával együtt el-

bonthatóknak ítélte. 1956 októberében ismét közvetlen veszélybe került a főhomlokzat épsége, amikor a felkelők a Vigadó előtti szovjet hősi emlékművet nagy mennyiségű robbanószerrel akarták megsemmisíteni. A forradalom miatti néhány hónapos kényszerszünet után lezáruló tervpályázat további vereségre menő vitákat generált, és ha kézzelfogható következménye nem lett is, építészettörténeti szempontból mégis áttörést hozott. Nemcsak abban, hogy a szocreál után itt tört fel újra ismét a modernizmus – főként kortárs nyugat-európai példákra támaszkodva –, hanem mert rész kísérletként bemutatta, hogy miként képes egy modern funkcionális középület egy merőben más léptékű, téarányú és ornamentikájú műemlék épülettel kontrasztot képezve építészeti egységet alkotni. A pá-

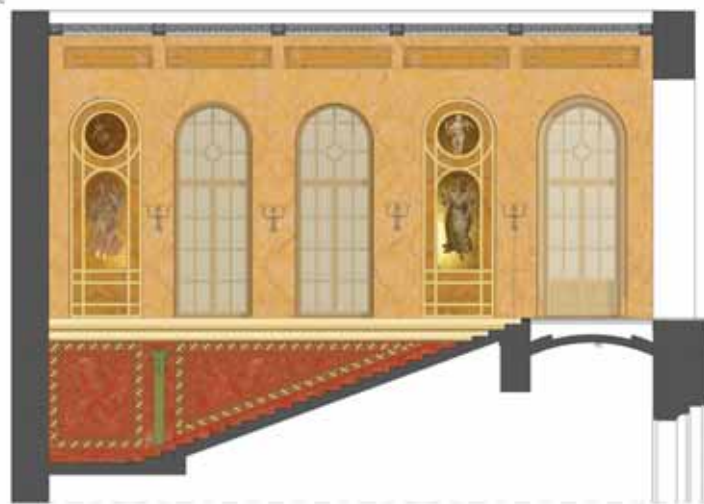
**Az egykori Haas-palota.
Fodor L. litográfiája /
The one-time
Haas Palace.
Lithography by L. Fodor
[cca. 1875]
reprodukció /
reproduction
[Egy nagyváros
születése.
Tanulmányok
Budapest múltjából
XXVII. Budapest,
1998]**

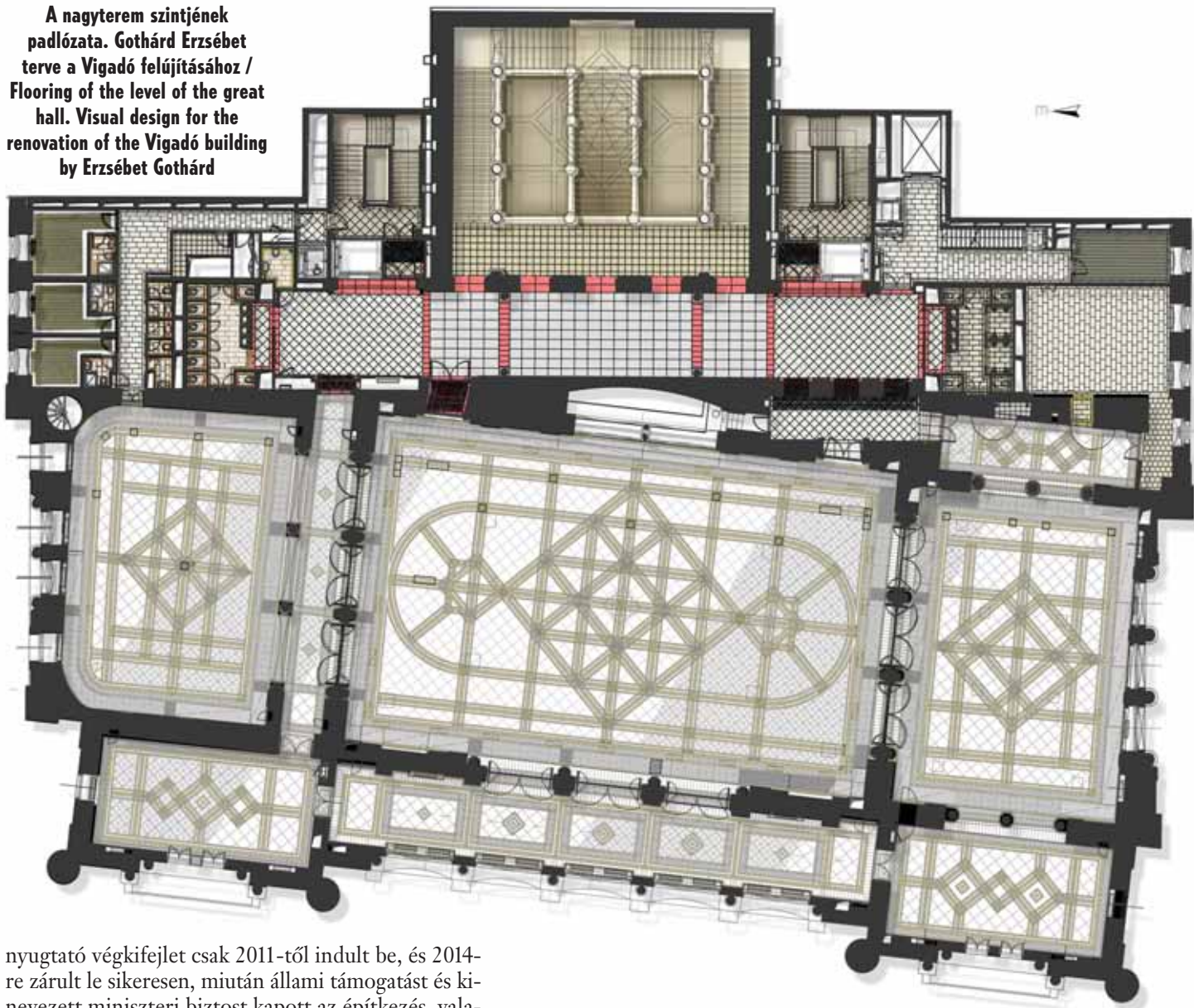
A főlépcsőház falnézete a Lotz Károly-féle falfestésekkel. Gothárd Erzsébet és Seres András terve a Vigadó felújításához / Wall view of the main stair hall with murals by Károly Lotz. Visual design for the renovation of the Vigadó building by Erzsébet Gothárd and András Seres

lyázóknak a Vigadó és a Haas-palota telkét egyként kezelve, egy gigantikus méretű, 2300 főre tervezett hangversenytermet és egy 700 fős kistermet kellett elhelyezniük a szükséges kiegészítő helyiségekkel együtt. Ez együtt járt a Vigadó erőteljes megconszolidálásával, amelynek a főhomlokzati traktusa így módon egy reprezentatív előtérre értelmeződött át. Mint tudjuk, a Haas-palotát hamarosan valóban lebontották, helyére 1971-ben irodaház épült, a Vigadó pedig továbbra is várta sorsa jobbra fordulását. Egészen a hetvenes évek végéig. Ekkor kezdődött az a vakmerő és némileg brutális beavatkozásokkal járó felújítás, amely kompromisszumos koncerttermi megoldásával újra életre keltette ugyan az épületet, de eredeti vonzerejéből sokat elveszített.

A Vigadó második újraélesztési kísérlete, amelyet elsősorban ingatlanpiaci szemlélet diktált, 2004-ben kezdődött. A hosszú éveken át húzódó folyamatot újabb életveszélyes események és melléfogások tarkították. Volt itt súlyos beázás, épületsüllyedés, bontás, építés, és megint bontás. Ezzel összefüggésben időközben az egykori unalmas ORI- (Országos Rendező Iroda) székház helyet cserélt a sokkal izgalmasabb nevű Kristályházzal, működésbe lendült a Művészetek Palotája (Müpa) a maga 1500 fős hangversenytermével, visszanyerte eredeti szépségét, és technikailag is komfortossá vált a Zeneakadémia, és a Belváros közösségi terei is átstrukturálódtak. A Vigadó identitásválságba került, jó gazda és jó funkció után kiáltott. Bár a felújítási procedúra rendületlenül zajlott, a meg-

A nagyterem szintjének padlózata. Gothárd Erzsébet terve a Vigadó felújításához / Flooring of the level of the great hall. Visual design for the renovation of the Vigadó building by Erzsébet Gothárd

nyugtató végkifejlet csak 2011-től indult be, és 2014-re zárult le sikeresen, miután állami támogatást és ki-nevezett miniszteri biztost kapott az építkezés, vala-mint az is eldőlt, hogy a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) lesz az épület új tulajdonosa és üzemeltetője.

Az MMA jelenléte nemcsak funkcionálisan, prog-ramszerűen adott határozott alapot a Vigadó terei-

nek újraértelmezéséhez, a felújítás során felmerülő kérdések eldöntéséhez, de mintha szellemségében is egymásra talált volna az új gazda és a nemzeti kultúra metonímiájaként is számon tartott műemlék épület.

→
**Egy oszlopfő kibontása
a Vigadó felújítása
közben / Exposure of
a column capital during
restoration works
of the Vigadó building**

Innentől kezdve minden kétséget kizáróan deklarálódott az a koncepció, miszerint az elsődleges cél az eredeti terekhez, térhasználathoz, térélményekhez való visszatérés. Ez az alapelv mind a funkcionális kérdések, az üzemeltetés, mind a belsőépítészet, mind a díszítőfestések körüli dilemmákat lényegesen egyszerűbbé tette. (Építészek: Kralovánszky Réka, majd Fehérváry Rudolf, majd Máté Zoltán, belsőépítészek: Gothárd Erzsébet, majd Máté Zoltán és Gothárd Erzsébet.)

■ *Seres András:* Már az elején határozottan el kellett dönteni, hogy egy teljesen modern belsőt kapjon az épület, ami markánsan eltér az eredeti megjelenéstől, és nem építünk semmit vissza – voltak ilyen hangok bőven –, vagy pedig – ami mellett végül döntés született –, hogy igen, mi akkor is szeretnénk a Vigadó szellemiségét visszahozni, ha nem is száz százalékgig olyan hiteles, mint egy múzeumi tárgy. Mi mindent megtettünk azért, hogy az eredeti megjelenés álljon vissza, vagy az eredetihez minél inkább hasonló. Ez alapként határozta meg a mi munkánkat is.

Takács Viktor: Az Iparművészeti Főiskolán, ahol végeztem, sokat foglalkoztunk történeti enteriőrökkel is. Kellő odafigyeléssel és érzékenységgel ki lehet találni egy ilyen épületnek a működését. Ahogy meg lehet tanulni, hogy hogyan működött egy barokk kastély, az összes attribútumával, ugyanígy ki lehetett találni a meglévő falakból ennek a háznak a belső életét is.

S. A.: Ez az épület egyúttal az új elit találkozóhelye is volt a 19. században, korábban az effajta összejövetelek színhelyeül a kastélyok szolgáltak. A Vigadó az elsők között volt a nagy pesti középületek sorában, még kereste a pontos funkcióját. Amikor egy arisztokrata itt megjelent, méltó környezetben találhatta magát, mert ez a lépcsőház, a nagyterem és teremsor az emeleten kellően méretes, nagyszabású volt. Mivel éppen a színezés volt az a terület, ahol a legkevésbé tudtunk biztos forrásokra hivatkozni, ezért is döntöttünk úgy, hogy nem akarunk valami nagyot alkotni azaz, hogy valamilyen markáns színezést alkalmazunk.

Gothárd Erzsébet: Belsőépítészetileg egységesen kezeltük az egész épületet, ez minden apró részletről

leolvasható, beleértve a mellékhelyiségek karakterisztikáját. Funkcionálisan természetesen működik egy hierarchikus rend, de építészeti minőségben nincsenek alá- vagy fölrendelt helyiségcsoportok. Nagyon szeretem ennek az épületnek, különösen az ornamentikájának a geometriai szerkesztettségét. Ez az iszlám hatásnak egy speciális válfaja, az összes díszítés szigorúan visszaosztható geometrikus alapegységekre. A diagonális és a páros indák, szalagok megjelenése teszi abszolút karakteressé és egyedülállóvá. Ez volt az elem, amiről úgy gondoltam, hogy ennek a mentén fogom a szükséges beépítéseket létrehozni.

T. V.: A programalkotás folyamatosan alakult, én mindenesetre abba az irányba próbáltam terelni a tervezést, hogy az épület eredeti funkciójához közeli tér sor alakuljon ki, mert ez segíti hosszú távon a leg-

A rekonstruált
kocsiáthajtó,
Vigadó, Budapest /
The reconstructed
driveway.
Vigadó, Budapest

Fotó: Török Máté / MMA

A VI. emeleti kiállítótér, Vigadó, Budapest. Makovecz Imre „...összekötni az eget és a földet...” című emlékkiállítás, 2014 (részlet) / Exhibition space in the seventh floor. Vigadó, Budapest. Memorial exhibition of architect Imre Makovecz entitled ‘... uniting Heaven and Earth ...’, 2014 (detail)

Fotó: Török Máté / MMA

jobb használhatóságot a közönség számára, és ez a legjobb az MMA működésének is.

G. E.: A Vörösmarty téri Kristályház felépülése előtt az ORI-székház és a Vigadó részben össze volt épülve. Az építkezés során a Vigadónak a díszlépcsőháztól délre és északra lévő részét, az egykori kocsiáthajtót visszabontották, és újonnan építették föl, többszintesre. A mostani rekonstrukció során ez a rész a régi formájában lett újraépítve az eredeti tervek alapján, illetve a falban romosan vagy épségben megtalált eredeti rozetták felhasználásával.

T. V.: Azért azt érdemes tudni, hogy a hetvenes évekbeli felújítás elég brutálisan elbánt az épülettel. Amit a háború alatt a bombázás nem tett tönkre, azt betonozással, átalakítással sikeresen elintézték. Na-

gyon kevés eredeti díszítőfestés, kőoszlop és faragvány maradt meg, és azok is csak sérülten.

S. A.: A nagyterem melletti térben például – aminek kisterem a neve – emberfejeket formázó, kőből faragott fejezeteket találtunk. Akkoriban egy vasbeton falat húztak elé, és ahol ezek a fejezetek belelőgtak, egyszerűen leütötték az arcokat egy kalapáccsal, hogy elférjen a zsaludeszka. Ez abszolúte jellemző arra az időszakra.

T. V.: Most ezekből az oszlopokból néhány láthatóvá vált a kiállítóteremben és az étteremben. Végül is az egész épületbelső kapott egy nagyon dekoratív, de egységes – faragott kőből, gipszmunkából, díszítőfestésből, üveg- és ötvösmunkából, és nem utolsósorban famunkákból álló – befejezést. Szintén nagy

döntés volt, hogy azt a kis részt is átfestettük, ami műszaki állapota miatt megmaradhatott volna a hetvenes évek átalakításából.

S. A.: A bombázás után a földszinti foyer középső része maradt meg még leginkább eredeti állapotában. De összevetve a fotókkal, szinte teljesen más készült a későbbi felújítás során. Ami eredetileg nagyon világos, szinte fehér márványfestésű volt, a középső oszloptörzseket kárminbeütéses, pompeji vörösre festették például. Az archív fotókon látottakkal ellentétben az oszlopok emiatt aránytalanok, tömzsinek tűntek. A mostani átfestésnek köszönhetően megnyúltak, a földszinttől az emeletig most megint egy sokkal grandiózusabb építészetet láthatunk.

T. V.: A díszterem belmagasságát sikerült közel az eredeti méretre visszaállítani, ami a korábbihoz képest három-három és fél méteres belmagasság-növekedést jelent, és amitől jelentősen javultak a tér arányai.

G. E.: A romos képek között találtunk egy olyan felvételt, amelyen a nagyterem csillárja a padlón hever. Ennek alapján apró részletekig újra lehetett tervezni. Eredetileg más világítótestekkel működött, gázzal töltött gyertyaizzókkal, de a mérete, formája ugyanolyan lett, mint a régi. Az összes többi falikart tulajdonképpen ennek a nagy csillárnak az elemeiből terveztük meg. Az egész épületre az a jellemző, hogy ami a mennyezeten van, ez a gerendarácsos díszítés, ugyanaz jelenik meg a padozatban is, a berakásos mintában. Az akusztika szempontjából döntő jelentősége van, hogy textillel burkolt székeket helyeztünk el a nagyteremben, ami a visszhangot erőteljesen képes visszafogni. Szívesebben tettünk volna könnyedebb székeket ide, hogy jobban érvényesüljön a környezet, de az akusztikai szempont itt fontosabb volt.

T. V.: Az eredeti teremarányoknak és a plasztikus történeti díszítésnek köszönhetően a díszterem ma is rendelkezik olyan akusztikai képességgel, mint amilyenben annak idején Liszt Ferenc, Bartók Béla vagy Pablo Casals visszatérő előadóként koncertezett.

S. A.: Arra, hogy a helyreállítás-felújítás kérdésével kapcsolatos szemlélet mennyit változott az utóbbi időben, jellemző, hogy a Várkertbazárban is teljes rekonstrukciót végeztünk a Than Mór-festményekből, ami a hatvanas évek elején például elképzelhetetlen

Foto: Török Máté / MMA

lett volna Horler Miklós és Entz Géza elvei alapján, akik még engem is tanítottak a főiskolán. A didaktikai szemlélet szerint a restaurálásnál, ha a kiegészítés egy bizonyos arányt – 10-15 százalékot – meghalad, az már rekonstrukciónak számít, amivel nagyon csínján kell bánni, legjobb egyszínűre festeni a kiegészítést. Azóta már sokan rájöttek arra, hogy a laikus számára az egyszínű festés még inkább félrevezető, hiszen azt hiheti, hogy így nézett ki eredetileg a festés, ami viszont becsapás. A restaurálással kapcsolatban folyamatosan szigorodnak a követelmények, a rekonstrukcióval szemben ugyanakkor megengedőbbek lettek, sőt szinte az utóbbi időben már-már kifejezett elvárás. Ma már az eredeti megjelenésre kíváncsi mindenki, aminek az alapja az, hogy restaurálás és rekonstrukció fogalma szét lett választva egymástól. A rekonstrukció vállaltan rekonstrukció, a restaurálás viszont valódi értékmentés.

T. V.: A Vigadó újra „szerethető” lett. Egyrészt, mert ez egy jelentős közösségi teljesítmény. Az 1800-as évek derekán, amikor itt még világvárosról messze nem volt szó, egy ilyen jól működő, emblematiszus közösségi épületet létre tudott hozni a pest-budai polgárság. Másrészt kevés ilyen szép térsor van nyilvános középületben, mint itt, ezen a helyen. Bizo-

**Nagyterem, Vigadó,
Budapest. Nyitókoncert,
2014 / Great hall,
Vigadó, Budapest.
Opening concert, 2014**

nyos szempontból a Müpához tudom hasonlítani a földszintnek azt a fajta nyitottságát, amely az étteremmel, kávézóval, foyer-val, kiállítóterrel szinte bevonza a közönséget az épület belsejébe. A Vigadó különlegessége az, hogy nincs olyan határozott funkcióra dedikálva, mint más hasonló méretű középületek, mint amilyen a Kúria, a Zeneakadémia, az Operaház vagy a különböző múzeumok.

S. A.: Nagy élmény volt számomra a megnyitó, amin én is jelen lehettem, amikor a sok, szépen kiöltözött ember, aki pezsgőt fogyasztott, koncertet hallgatott, töltötte be ezeket a tereket. Hosszú idő után ismét funkciójában láthattam az épületet, és úgy éreztem, vizuálisan is nagyon jól működik az egész rendszer. Az emberek tudnak főszereplővé válni ezekben a terekben, nem „vágja agyon” őket az enteriőr, nem nyomasztja, ami ilyen esetben gyakran előfordul. Az építésszel, belsőépítésszel karöltve úgy gondo-

lom, hogy sikerült azt a szándékot beteljesíteni, hogy – az eredeti minőséget visszaidézve –, nem egy az egyben restaurálva, de Feszl Frigyes építész eredeti szándékát minél pontosabban érzékeltetve az eredeti alkotók által létrehozott térsort állítottuk helyre.

VÁMOS DOMINIKA
építész

Gotbárd Erzsébetet a Vigadó, Magyarai Évát a Zeneakadémia rekonstrukciójáért a 2013-as Év Belsőépítésze díjjal tüntették ki. A két alkotás között a zsűri nem tudott és nem is akart különbséget tenni, így ebben az évben két díjat – nem megosztva, hanem azonos mértékben – adtak át a Pesti Vigadó Dísztermében 2014. június 3-án. Mindkét belsőépítésznek gratulálunk, és további eredményes alkotómunkát kívánunk! – Lapunk 2013/8. számában a Zeneakadémia rekonstrukciójáról is beszámoltunk.

(A szerk.)

**Főlépcsőház,
a háttérben
Than Mór falképe,
Vigadó, Budapest /
The main stair hall
with Mór Than's mural
in the background.
Vigadó, Budapest**

Fotó: Török Máté / MMA